

Anàlisi tècnica de la proposta de re-disseny de la zonificació escolar de Girona

Àrea d'educació
Institut de Govern i Polítiques Públiques
Universitat Autònoma de Barcelona

Autors:

Ricard Benito

Isaac Gonzàlez

1. Objecte de l'informe

Aquest informe té per objecte analitzar la proposta de zonificació escolar elaborada per l'Ajuntament de Girona (amb data 12-11-07) per als centres sostinguts amb fons públics d'educació infantil, primària i secundària obligatòria de la ciutat. L'anàlisi realitzada es fonamenta en els treballs d'investigació realitzats en els darrers anys des de l'Àrea d'Educació de l'Institut de Govern i Polítiques Públiques (IGOP) de la Universitat Autònoma de Barcelona (UAB) en relació a la planificació educativa dels processos d'accés als centres d'ensenyament sostinguts amb fons públics als municipis catalans.

Per tal d'analitzar les potencialitats o dèficits d'aquesta proposta de zonificació escolar, comprarem els efectes que en el terreny de l'equitat educativa poden tenir tant el mapa de zonificació actualment vigent com la nova proposta plantejada per la Regidoria d'Educació. Abans d'entrar en aquesta anàlisi específica dels dos mapes (a partir d'algunes dades de matriculació i del padró d'habitants), en l'apartat 2 mirarem de contextualitzar, de forma breu, quins són els principals factors que fan transcendent la necessitat d'intervenir des de les administracions públiques sobre els processos de segregació escolar.

Posteriorment, en l'apartat 3, i també de forma sintètica, farem referència a les polítiques de zonificació escolar com a potencials polítiques d'intervenció per a la reducció de la segregació escolar i apuntarem quins són els criteris de disseny que, al nostre entendre, poden contribuir a assolir una distribució de l'alumnat més equilibrada. En l'apartat 4, abordarem l'anàlisi específica del mapa de zonificació actual i la nova proposta en base a alguns indicadors clau, tot apuntant algunes millores que, des del nostre punt de vista, incorpora la nova proposta en relació al mapa actual. Per últim, en el darrer apartat, de forma breu resumirem les principals conclusions que es desprenen d'aquests anàlisi.

2. Segregació escolar i equitat educativa

La distribució de l'alumnat entre els centres educatius resultant dels processos de preinscripció i matriculació és un aspecte central en el terreny de l'equitat educativa. La manera com es distribueixen els alumnes entre les escoles segons el seu lloc de naixement o el capital socioeconòmic i instructiu de les respectives famílies, té implicacions d'especial rellevància sobre dos principis claus del nostre sistema educatiu: la **igualtat d'oportunitats educatives** i la **cohesió social**.

En l'àmbit de la sociologia de l'educació ha estat a bastament demostrat que el capital instructiu familiar dels alumnes (el nivell d'instrucció del seu pare i de la seva mare) és el factor més explicatiu dels seus resultats futurs. En conseqüència, el perfil d'alumnes que acull cada escola és el factor que més explica els resultats que aquesta assoleix i les diferències pel que fa a la composició social dels diferents centres és l'element que més explica les diferències de resultats entre centres, com confirmen les dades referents a la prova PISA 2006 a Catalunya (dades presentades públicament fa pocs dies).

Per tant, tenir en consideració la manera com es distribueixen els alumnes entre els centres educatius és una condició *sine qua non* per plantejar-se qualsevol tipus de treball en termes equitatius, atès que prefigura les condicions de partida de cada escola en particular i de la xarxa educativa del municipi en general. Intentar afavorir que aquestes condicions de partida siguin el més similars possibles entre el conjunt de centres del municipi té efectes positius en el terreny de l'equitat en dos sentits. En primer lloc, les escoles han de fer front al mateix nivell de dificultats i de diversitat d'alumnes, generant-se així uns marcs escolars que permetin atendre amb igual nivell de dedicació a aquells alumnes que més ho requereixen.

En segon lloc, com han apuntat algunes investigacions dutes a terme en el context europeu, les situacions d'heterogeneïtat social a les aules poden afavorir un cert "contagi" d'expectatives educatives en els alumnes provinents de famílies amb un capital instructiu familiar inferior. És a dir, per als alumnes amb famílies menys instruïdes, els centres educatius amb una composició heterogènia ofereixen un marc de convivència amb famílies més instruïdes que pot tenir efectes positius en relació a les seves expectatives acadèmiques postobligatòries.

En la mesura que, al marge del nivell d'estudis dels propis pares, el fet d'anar a una escola socialment més heterogènia pot incidir positivament sobre les expectatives acadèmiques d'aquells alumnes que inicien la seva trajectòria acadèmica amb unes condicions de partida més desfavorables (pel baix nivell d'estudis dels seus pares), les dinàmiques de segregació escolar (que generen contextos educatius socialment homogenis), tendeixen a dificultar el camí cap a la igualtat d'oportunitats educatives, un dels principis rectors del nostre sistema educatiu. Per altra banda, tendir cap a una xarxa socialment homogènia dins dels centres i heterogènia entre centres no cal dir que també té importants efectes negatius en el terreny de la cohesió social.

Sovint, el debat entorn a la segregació escolar tendeix a focalitzar-se sobre la concentració de l'alumnat d'origen immigrant en alguns centres. Certament, es tracta de situacions que poden tenir importants impactes negatius en el terreny de la cohesió social. Ara bé, aquestes situacions de concentració tan sols són la punta de l'iceberg d'unes dinàmiques de segregació escolar estructurals que afecten al conjunt de l'alumnat i no només a l'**alumnat immigrant**. Ens referim a la distribució de l'alumnat

segons el **nivell d'estudis** dels seus pares o segons el seu estatus socioeconòmic. I és que tant negatiu és per a la cohesió social que en una escola s'hi concentri un 35% de famílies immigrades com que en una altra escola el 85% de les famílies tinguin estudis universitaris o un estatus socioeconòmic elevat.

En definitiva, mirar d'evitar els processos de segregació escolar i avançar cap a l'heterogeneïtat social entre els centres sembla un dels objectius centrals i estratègics en l'àmbit de l'equitat educativa i de la cohesió social. Certament, els processos de segregació escolar responen a causes múltiples (algunes de les quals escapen al marge d'actuació de les administracions públiques), però es tracta d'un àmbit en el qual les administracions –i especialment les administracions locals-, tenen un cert marge per (re)orientar determinades polítiques relacionades amb la planificació dels processos d'accés escolar als centres educatius sostinguts amb fons públics.

Quins són els principals factors causals de les dinàmiques de segregació escolar? En podem destacar tres. En primer lloc, la pròpia **segregació residencial** dels municipis. La forma com es distribueix la població en els diferents barris segons el seu nivell d'estudis o el seu estatus socioeconòmic condiciona notablement la configuració social del mapa escolar del municipi. En els municipis on més diferenciats es troben els diferents barris i les diferents zones urbanes, és on tendeix a generar-se una major segregació escolar. En els casos més extrems, podríem dir que hi ha situacions de segregació residencial que fan la segregació escolar pràcticament irreversible –on, per tant, treballar amb voluntat equitativa segurament no passa només per fer disminuir la segregació escolar-. En molts d'altres, en canvi, la segregació residencial existent podria modular-se, fer-se menys determinant, a través d'un disseny d'àrees d'influència escolar que, a més de la proximitat, també tingués en consideració elements determinants en el rendiment futur dels infants, bàsicament la composició social de les àrees (aprofundirem en aquesta qüestió més endavant).

En segon lloc, les diferents **lògiques de tria escolar** de les famílies també tenen una forta influència en els processos de segregació, sobretot perquè aquells que trien i que actuen estratègicament per accedir a les escoles potencialment afavoridores d'un bon rendiment escolar acostumen a ser pares amb un estatus socio-econòmic mitjà-elevat. En termes generals, el paper de les famílies en la tria escolar reforça la segregació residencial preexistent, i genera una segregació escolar més pronunciada. Val a dir, en aquest sentit, que la recerca d'un "bon clima" escolar és el que més orienta la selecció d'escola de les famílies que s'esforcen en activar el dret a la llibertat d'elecció de centre. El bon clima escolar passa, sobretot, per tenir escoles en què el gruix dels pares es "preocupi" per l'educació i per trobar pares amb un elevat grau de similitud d'estatus respecte a la pròpia posició. En aquest sentit, l'elevada presència d'alumnes de procedència estrangera és el que més distancia els pares autòctons de determinades escoles.

En tercer lloc, la presència de determinades **escoles concertades** reforça la segregació escolar. De manera sistemàtica, a gairebé tots els centres concertats el perfil dels pares que hi tenen fills matriculats remet a situacions més favorables que no pas la de les àrees d'influència on els centres es troben ubicats. En molts casos, l'escola concertada és el que facilita que molts pares trobin el "bon clima" educatiu que cerquen, ja sigui per aconseguir que els seus fills es matriculin a escoles vistes com a referents d'excel·lència educativa, ja sigui, més modestament, per fugir de situacions escolars als centres públics assignats que no fan cap gràcia –per exemple, per l'excessiva presència de població estrangera-. Val a dir, de tota manera, que bona part de la diferència entre la pública i la concertada s'explica pel contrast entre els centres de les mateixes àrees escolars; en canvi, entre àrees escolars trobem sovint situacions d'escoles públiques en zones socialment privilegiades amb una composició escolar més favorable que escoles concertades en zones socialment deprimides.

3. Polítiques de zonificació escolar i equitat educativa

Com abordar aquestes dinàmiques de segregació escolar des de la planificació educativa? D'entre les diferents polítiques i actuacions que es poden impulsar des dels municipis (en base al marc normatiu actual) cal destacar el disseny de les zones d'influència escolar que configuren el mapa de zonificació escolar. En algunes recerques realitzades des de l'IGOP, hem detectat que el disseny d'aquestes àrees d'influència pot tenir un impacte positiu o negatiu sobre la distribució de l'alumnat. És a dir, que en funció de quins siguin els criteris de disseny es pot contribuir a la generació de dinàmiques segregadores o bé generar unes condicions objectives en el procés d'admissió d'alumnes que afavoreixi l'heterogeneïtat als centres. En base a les recerques generades, considerem que els criteris de disseny que més afavoreixen la reducció dels nivells de segregació escolar són els següents:

a) Àrees amb més d'una escola: la inclusió de diverses escoles en una mateixa àrea d'influència incrementa les opcions "reals" d'elecció de les famílies, facilitant la tria entre diferents centres obtenint la màxima puntuació per proximitat al seu domicili. El fet d'obtenir la màxima puntuació per proximitat a més d'una escola pública pot neutralitzar l'"efecte-fugida", almenys d'aquelles famílies partidàries de l'ensenyament públic que arriben al sector privat per falta d'opcions reals d'accedir a un altre centre públic que consideren més satisfactori.

b) Àrees amb doble titularitat (centres públics i centres privats concertats): la inclusió de l'escola pública i la privada concertada a les mateixes àrees pot contribuir, també, a reduir l'"efecte-fugida" d'algunes famílies cap als centres privats concertats atès que només obtindran la màxima puntuació per proximitat en aquells que corresponen a l'àrea de referència del seu domicili (equiparant-se en aquest sentit amb l'escola pública). A la vegada, la demanda de plaça a aquests centres pot esdevenir més heterogènia, atès que les famílies socialment més desfavorides

poden percebre l'escola concertada com una opció d'accés real. Actualment, l'accés a alguns d'aquests centres per a determinades famílies no és fàcil, per diferents motius. En primer lloc, per condicionants econòmics. Malgrat que la LODE formalment va establir la gratuïtat de l'ensenyament obligatori als centres sostinguts amb fons públics, alguns centres concertats reben contribucions econòmiques de les famílies per diferents conceptes; quotes regulars i periòdiques a través de fundacions privades, activitats complementàries "voluntàries", activitats escolars dins de l'horari lectiu, matrícula o derrama a principi o final de curs...

Òbviament, mitjançant la zonificació escolar no és possible acabar amb aquestes pràctiques, per a que això es produeixi és necessari que les administracions locals disposin de major capacitat de control del procés de preinscripció i matriculació, i també de major capacitat informativa sobre les opcions reals de totes les famílies. Però mitjançant la zonificació de l'escola concertada en base als mateixos paràmetres que la pública s'equiparen les condicions objectives d'accés. D'aquesta forma es potencia un major reconeixement de l'escola concertada com a part integrant de l'oferta pública, i no com a alternativa d'escolarització per a determinats grups socials. Val a dir, a més, que tant la LOE com el recent Decret d'Admissió de l'Alumnat expliciten que els models de zonificació han d'observar aquesta regla, d'altra banda cada vegada implementada a més municipis catalans.

c) Àrees de dimensions grans: el fet que diverses escoles formin part d'una mateixa àrea d'influència, i que com a mínim una d'elles sigui concertada, incrementa el radi d'influència de les àrees (respecte a les situacions d'àrees per a una única escola). Això pot contribuir a modificar determinades dinàmiques de transmissió al centre escolar de les desigualtats socials subjacents en la morfologia urbana del municipi, especialment en aquelles escoles situades en barris socialment desafavorits. En aquestes situacions, l'*àrea-escola* pot potenciar dinàmiques de guetització escolar, mentre que una àrea amb major extensió territorial, que incorpori altres zones urbanes, pot generar unes condicions més favorables per reconduir determinades dinàmiques de retroalimentació en la transferència de desigualtats entre barri i escola.

Unes àrees més grans, amb l'escola concertada integrada, també poden contribuir a equilibrar la demanda al conjunt del municipi. És cert que dins de cada àrea pot haver-hi diferències significatives en el nivell de demanda a les diferents escoles, però la redistribució d'aquelles famílies que no accedeixen a la primera opció pot tendir a produir-se entre els centres de la mateixa àrea. A més, la major visualització de l'escola concertada com a opció real per als col·lectius socialment més desafavorits, conjuntament amb la neutralització de l'"efecte-fugida", també afavorirà un reequilibri del perfil de la demanda, incrementant el seu nivell d'heterogeneïtat.

d) Àrees amb composicions socials similars: per últim, el disseny de les àrees d'influència hauria de tenir en compte criteris relatius al seu perfil socio-demogràfic, concretament el nivell d'instrucció de la població adulta que hi resideix. La inclusió d'aquest criteri en la configuració de les àrees pot generar unes condicions encara més favorables per a l'obtenció d'una distribució equilibrada de l'alumnat, atès que la transmissió de capitals instructius de les àrees cap als centres partiria d'unes condicions similars a totes les àrees. Certament la configuració urbanística dels municipis, així com la ubicació territorial de les diferents escoles, no sempre permeten establir la delimitació de les àrees per allà on es desitjaria. Però més enllà d'aquestes limitacions el que es planteja és un disseny d'àrees que es marqui com a objectiu aproximar-se el màxim possible a un escenari d'àrees amb composicions socials similars.

Aquesta situació de partida afavoriria l'assoliment d'un primer objectiu per tal d'incrementar el nivell d'heterogeneïtat social als centres: un cert equilibri en la composició social de la població escolaritzada a les diferents àrees. Certament això no assegura que la composició social de les escoles de cada àrees estiguin equilibrades, però es generen les condicions objectives per tal que així sigui. Lògicament, aquestes condicions objectives han d'anar acompanyades d'altres mesures que permetin minimitzar les diferències entre les diferents escoles de cada àrea (com ara les polítiques informatives i d'orientació a les famílies, la reserva de places per a alumnes amb NEE... així com l'assoliment de la gratuïtat real i la desaparició de les pràctiques de selecció adversa a alguns centres concertats).

Caldria, doncs, que al marge de conjugar la densitat d'alumnes potencials amb l'oferta de places, el disseny de les àrees perseguís la constitució d'àrees internament heterogènies pel que fa referència al nivell d'estudis de la població resident. Aquesta configuració, per si sola, no garanteix un increment de l'heterogeneïtat social a l'interior de les aules, però sí que n'estableix unes condicions objectives més favorables. De fet, la voluntat de la proposta no és traslladar de forma directa les composicions socials obtingudes en el disseny de les àrees d'influència a l'interior de les aules, sinó generar unes condicions que afavoreixin un equilibri de la demanda tant en relació al volum de preinscripcions als centres com en el nivell instructiu dels demandants.

La diagnosi de la situació actual ens indica que no totes les famílies disposen de les mateixes oportunitats en l'elecció de centre, tant a nivell objectiu com subjectiu. Així, mentre que els individus en millor posició d'estatus socio-cultural acaben escollint entre més escoles i millor posicionades (degut a factors com el nivell de renda, la residència a barris socialment avantatjats, el nivell d'informació de què disposen i la seva capacitat per analitzar la realitat educativa del municipi), altres disposen de menys opcions reals. A parer nostre, el nivell d'equitat en l'accés escolar, sota el principi de llibertat d'elecció de centre de les famílies, ve determinat per la igualació

de les opcions de demanda de centre escolar amb independència del nivell d'instrucció dels pares; és a dir, per l'anul·lació de la correlació existent entre els centres escolars demandats i el perfil instructiu (i la procedència) dels pares que les demanden.

Si es vol incrementar l'equitat a través de la disminució de la segregació escolar, un factor ineludible és establir unes condicions objectives que igualin les opcions reals d'elecció de centre independentment de l'estatus de les famílies, afavorint així un major equilibri en la demanda entre els centres. A més, aquest procés no té per què interferir en la llibertat d'elecció de centre de les famílies, ans el contrari, la nostra proposta tendeix a estendre la llibertat d'elecció, perquè la proximitat al centre deixa de ser un element tan determinant com, en termes generals, ho és en aquest moment.

Aquests criteris que acabem d'esmentar, pretenen evitar la polarització del comportament de la demanda, principalment incrementant les opcions reals de les famílies amb una posició estructural més baixa. A la vegada, també aspiren a incidir sobre la demanda de les famílies de major estatus socio-econòmic, reduint la seva capacitat de "fugida" cap a escoles concertades considerades com a portadores d'"excel·lència educativa" –en bona mesura perquè es blinden l'accés de segons quins sectors socials-. D'aquesta manera, tot i que no s'aconsegueix un equilibri ni total ni automàtic, s'estableixen unes condicions que poden contribuir a equilibrar la demanda i, en conseqüència, a incrementar l'heterogeneïtat a les aules.

4. Anàlisi comparada entre el mapa de zonificació escolar actual i la nova proposta (mapa de 3 zones)

La proposta de zonificació escolar elaborada per l'Ajuntament de Girona (amb data 12-11-07) per als centres sostinguts amb fons públics d'educació infantil, primària i secundària obligatòria de la ciutat, encaixa amb els principis i criteris de disseny de la zonificació escolar acabats de defensar. Des del nostre punt de vista, els criteris que orienten aquesta proposta permeten dibuixar un mapa de zonificació escolar que genera unes condicions objectives més favorables per a una distribució equilibrada de l'alumnat que no pas el mapa de zonificació escolar del municipi actual.

En aquest apartat mirem d'apuntar alguns dels principals dèficits de l'actual mapa de zonificació escolar posant-los en relació amb les millores que incorpora la nova proposta. És per això que per a cadascun dels punts següents, en primer lloc fem referència als dèficits o debilitats del mapa actual i tot seguit apuntem la seva millora o correcció en la nova proposta.

En relació al mapa de zonificació escolar per a l'educació infantil i primària previst per al curs 2008-09, integrat per 5 zones d'influència, detectem els següents dèficits o debilitats:

- a) **Criteri de proximitat desigual:** la delimitació geogràfica de les cinc zones dibuixa un mapa de zonificació escolar amb tres zones de dimensions similars (Z2, Z3 i Z4) i dues zones amb una magnitud molt inferior (Z1 i Z5). Aquestes dues zones es corresponen amb dos petits nuclis residencials de caràcter perifèric. La delimitació del criteri de proximitat en aquestes dues zones, dificulta l'accés d'aquestes famílies a les escoles ubicades en la zona més cèntrica de la ciutat. A més, en tractar-se de dos nuclis amb unes característiques socioeconòmiques i culturals determinades (especialment el barri de Font de la Pòlvora, amb una significativa presència de població gitana), el seu "aïllament" en el mapa de zonificació escolar afavoreix la generació de dinàmiques segregadores en les seves escoles.

Mapa de 3 zones: la proposta de mapa de tres zones dibuixa zones geogràficament més equilibrades tot integrant les dues zones petites del mapa actual (Z1 i Z5) en zones més grans. D'aquesta forma, la nova proposta facilita que les famílies d'aquests dos nuclis puguin accedir en igualtat de condicions a les escoles més cèntriques de la ciutat i evitar així el risc d'"aïllament" present en el mapa actual. Lògicament, atesa la ubicació geogràfica d'aquests dos nuclis, per tal de facilitar l'opció escolar d'aquestes famílies en altres zones, és necessari estudiar aquelles mesures de transport que puguin afavorir aquesta obertura cap a altres zones.

- b) **Desigualtat d'opcions de tria de les famílies:** les diferències de magnitud geogràfica de les zones -Z2, Z3 i Z4 per una banda, i Z1 i Z5 per l'altra- genera una desigual capacitat d'elecció de centre entre els famílies en funció de la ubicació del seu domicili. Malgrat sobre el paper les famílies poden optar per qualsevol escola del municipi, el pes de la puntuació per proximitat a l'hora d'obtenir plaça en primera opció tendeix a condicionar les eleccions de les famílies a les escoles de la seva zona de proximitat. En aquest sentit, tal com reflexa la Taula 1, les opcions amb màxima puntuació per proximitat divergeixen molt en funció de la zona de residència:

Taula 1. Oferta educativa de les diferents zones (mapa de 5 zones)

Zona	Places P3	Línies	Centres
Z1	45	2	2
Z2	367	15	7
Z3	300	12	8
Z4	423	17	8
Z5	65	3	3
Total ciutat	1200	49	28

Font: Regidoria d'Educació de l'Ajuntament de Girona

Mentre les famílies de la Z1 poden optar amb màxima puntuació per proximitat a 45 places escolars i les famílies de la Z5 a 65 places, les famílies de la resta de zones poden optar a més de 300 places (concretament: 300 en la Z3, 367 en la Z2 i 423 en la Z4). Mentre les famílies de la Z1 i la Z5 poden triar entre 2 i 3 centres respectivament, les famílies residents en les altres zones poden triar amb màxima puntuació per proximitat entre 7 i 8 centres (a més, en el cas de la Z1 les famílies tan sols poden optar amb màxima puntuació per proximitat a un centre públic). Des de la perspectiva de la justícia social, sembla clar que els marges d'elecció de llibertat de centre no estan distribuïts de forma similar entre el conjunt de famílies de la ciutat.

Mapa de 3 zones: la proposta de mapa de tres zones assoleix un major equilibri pel que fa a les diferents opcions d'elecció de centre de que disposen les famílies. En aquest sentit cal destacar dues millores importants en relació al mapa vigent. Per una banda, la nova proposta assoleix un **increment de les opcions d'elecció de centre** de moltes famílies, i per l'altra, assoleix una **major igualació de les opcions de tria** entre el conjunt de famílies del municipi, reduint de forma molt significativa les desigualtats de tria derivades del mapa de cinc zones.

Com es pot observar en la Taula 2, l'oferta de places disponibles és pràcticament la mateixa en dues zones: 370 places i 9 centres a la Z1, i 365 places i 8 centres a la Z3. L'altre zona, la Z2 supera aquestes xifres: 475 places i 11 centres. Per tant, les diferències entre les famílies de les diferents zones pel que fa al nombre de places i centres en els que obtenen la màxima puntuació es redueixen notablement en relació al mapa de cinc zones (Taula 1), i s'incrementa el nombre de centres entre els quals poden triar les famílies: en el mapa vigent aquesta xifra oscil·la entre 2 i 8 centres, i en la proposta de tres zones oscil·la entre els 8 i els 11 centres.

Taula 2. Oferta educativa de les diferents zones (mapa de 3 zones)

Zona	Places P3	Línies	Centres
Z1	370	15	9
Z2	475	19	11
Z3	365	15	8
Total ciutat	1210	49	28

Font: Regidoria d'Educació de l'Ajuntament de Girona

Per tant, la nova proposta representa una millora tant des del punt de vista de la justícia social (major igualació de les opcions de tria de les famílies) i una millora pel que fa a les opcions de tria d'escola de les famílies (incrementant les seves opcions amb màxima puntuació per proximitat d'una part important de les famílies: amb el mapa actual de cinc zones un 55% de les famílies poden triar entre 8 centres, un 36% entre 7 centres i la resta de famílies entre 2 i 3 centres, mentre que amb la nova proposta el 100% de les famílies obtenen màxima puntuació per proximitat en 8 centres o més).

- c) **Desequilibri entre oferta i demanda de places:** l'equilibri absolut entre el nombre de places ofertades a cada zona i el nombre de potencials alumnes que hi resideixen és, certament, difícil d'assolir. Les variacions d'un any per l'altre del nombre d'alumnes residents a cada zona (en edat d'accedir a P3) i les limitacions derivades de la pròpia configuració del mapa escolar (és a dir, de la ubicació geogràfica de les escoles) dificulten notablement l'assoliment d'aquest equilibri. Ara bé, aquesta dificultat no exclou que aquest sigui un objectiu a perseguir en el disseny dels mapes de zonificació. En aquest sentit, hi ha algunes diferències entre els dos mapes que aquí analitzem.

Taula 3. Relació entre la oferta i la demanda de places (mapa de 5 zones)

Zona	Places P3	Padró 2005 ¹	Balanç places/padró	% Oferta/padró	Diferencial % Oferta/padró ²
Z1	45	39	6	115,4	11
Z2	367	419	-52	87,6	-16,8
Z3	300	299	1	100,3	-4,1
Z4	423	332	91	127,4	23
Z5	65	60	5	108,3	3,9
Total ciutat	1200	1149	51	104,4	

Font: Regidoria d'Educació de l'Ajuntament de Girona i elaboració pròpia a partir de les dades de la Regidoria d'Educació de l'Ajuntament de Girona.

Tal i com s'observa a la Taula 3, en el mapa de 5 zones trobem una zona (Z2) amb més alumnes residents que places ofertades; concretament 52 alumnes més. Malgrat que totes les diferències entre zones pel que fa al desequilibri entre oferta i

¹ Dades padró: gener 2008.

² Aquest diferencial mostra la diferència de la relació oferta/padró de cada zona respecte a aquesta relació per al conjunt de la ciutat (en aquest cas, 104,4).

demanda són potencialment negatives, el fet que en una zona el nombre d'alumnes per sobre del nombre de places sigui significatiu implica un constrenyiment per a l'elecció de centre d'aquestes famílies, alhora que incrementa les possibilitats que es produeixi un excés de demanda en la zona i, per tant, un major descontent en l'opció escolar no assignada en primera opció, dificultant així la "governabilitat" del procés de matriculació.

En el conjunt de la ciutat trobem més places disponibles que alumnes de P3 empadronats. Aquest diferencial de places tendeix a concentrar-se en la Z4, on hi trobem 91 places més que alumnes empadronats. En termes de justícia social, els pares i mares d'aquesta zona gaudiran de majors probabilitats d'accedir en primera opció a les escoles de la seva zona que els pares de la Z2. Per altra banda, existeix el risc que les places buides en finalitzar el procés es concentrin a la Z4, generant-se així un risc de concentració de la matrícula viva en aquesta zona.

Mapa de 3 zones: en la proposta de mapa de tres zones l'equilibri entre demanda i oferta per zones experimenta una millora respecte al de 5 zones. En la Z2 (la més nombrosa pel que fa al nombre de places i d'alumnes), la relació entre places i alumnes se situa al mateix nivell que la del conjunt de la ciutat; 105%. En la Z1 hi ha un "dèficit" de 27 places i en la Z3 hi ha 70 places ofertades més que alumnes. Com dèiem anteriorment, el desequilibri més negatiu és el dèficit de places en una zona (quan hi ha un "excés" de places disponibles en altres zones), per les seves conseqüències negatives en termes de justícia social i de "governabilitat" del procés (és a dir, del nivell de satisfacció de les famílies). Malgrat trobem un dèficit de 27 places en una de les zones, hi ha una certa millora respecte al mapa actualment vigent, atès que aquesta xifra és pràcticament la meitat del dèficit de 52 places que troben en aquest mapa de 5 zones. Per tant, malgrat encara hi ha certs desequilibris, en aquest aspecte hi ha un major equilibri en relació a la proporció per al conjunt de la ciutat (105%), com es pot observar en la darrera columna de la Taula 4:

Taula 4. Relació entre la oferta i la demanda de places (mapa de 3 zones)

Zona	Places P3	Padró 2005 ³	Balanç places/padró	% Oferta/padró	Diferencial % Oferta/padró ⁴
Z1	370	397	-27	93,2	-12,6
Z2	475	452	23	105,1	-0,7
Z3	365	295	70	123,7	17,9
Total ciutat	1210	1144	66	105,8	

Font: Regidoria d'Educació de l'Ajuntament de Girona i elaboració pròpia a partir de les dades de la Regidoria d'Educació de l'Ajuntament de Girona.

³ Dades padró: novembre 2007.

⁴ Aquest diferencial mostra la diferència de la relació oferta/padró de cada zona respecte a aquesta relació per al conjunt de la ciutat (en aquest cas, 105,8).

- d) **Barrera física a la Z2:** la Z2 del mapa de cinc zones inclou dos nuclis residencials separats entre sí per una distància física (que actua també com a barrera simbòlica) que dificulta la mobilitat d'alumnes entre una zona i l'altra, actuant "de facto" com dues zones més petites i ancorades en els respectius barris, afavorint dinàmiques de guetització especialment a la zona de Santa Eugènia.

Mapa de 3 zones: la proposta de tres zones fa desaparèixer aquesta barrera física –i simbòlica-, integrant el barri de Santa Eugènia en la Z2. D'aquesta forma, es facilita la mobilitat entre una de les zones escolarment més guetitzades de la ciutat amb la zona més cèntrica. Per altra banda, el sector oest de la ciutat, que formava part de la mateixa zona que el barri de Santa Eugènia, ara forma part de la Z1 del nou mapa, que integra la zona Nord de la ciutat, ampliant així el seu camp de possibilitats d'elecció cap a les escoles d'aquesta zona. Per tant, les dues "subzones" que integren la Z2 del mapa actual, separades per una barrera física, entre els quals pràcticament no hi ha mobilitat d'alumnes, amb la nova proposta veuen ampliat el seu marc de possibilitats cap a les zones més cèntriques de la ciutat.

- e) **Nivells d'heterogeneïtat social:** pel que fa a la composició social de les zones, dues són les variables clau a considerar: en primer lloc, el nivell d'instrucció dels habitants que hi resideixen, i, en segon lloc, la presència de població immigrada. En relació a la primera variable, les dades disponibles en el padró d'habitants de Girona corresponen al cens de l'any 1996. La manca d'actualització d'aquesta dada no ens permet realitzar una anàlisi realista de la composició social de les zones d'influència escolar. No obstant, d'acord amb les anàlisis que hem realitzat en altres municipis catalans, les zones d'influència grans afavoreixen el "trencament" de barris naturals i afavoreixen una composició social més heterogènies. En aquest sentit, malgrat no disposem de les dades de nivell d'instrucció actuals, el fet de passar de cinc a tres zones, d'integrar les dues zones més petites que faciliten dinàmiques de reproducció de la segregació escolar i la obertura del barri de Santa Eugènia i la zona Oest a altres zones, semblen canvis positius a l'hora d'afavorir aquesta heterogeneïtat social.

Pel que fa a la presència de població immigrada a les diferents zones, també s'aprecien canvis positius. En primer lloc, el cas del ja citat barri de Santa Eugènia. Es tracta del barri de la ciutat amb un percentatge d'estrangers no comunitaris més elevat (29,9%). Com ja hem anat comentant, aquest barri experimenta una obertura "real" en la nova proposta, integrant-se en una zona que també integra parts d'altres barris amb menor presència de població estrangera no comunitària. El mateix succeeix amb el zona Nord, segon barri amb un percentatge més elevat; 18,7%. En el mapa vigent el curs passat, aquest barri quedava integrat en una única zona (Z1), mentre que ara passa a formar part d'una zona que integra el

barri amb un percentatge d'immigració no comunitària més baix; Montjuïc (4,3%). La tercera zona amb un percentatge més elevat (Centre; 18,6%), que en el mapa actual forma part de la Z3, en la nova proposta queda repartida entre dues zones diferents.

Taula 3. Estrangers no comunitaris per barris (2008)

Zona	Estrangers no comunitaris	Habitants	% estrangers no comunitaris
Centre	1673	9016	18,6
Eixample	6311	10311	15,7
Est	588	4726	12,4
Mas Xirgu	3	27	11,1
Montjuïc	115	2669	4,3
Nord	717	3839	18,7
Oest	799	8741	9,1
Santa Eugènia	4726	15826	29,9
Sud	914	9668	9,5
Total ciutat	15846	94823	16,7

Font: Padró d'habitants i elaboració pròpia a partir de les dades del Padró d'Habitants.

En definitiva, aquests canvis en la grandària i la delimitació de les zones, poden afavorir una major heterogeneïtat social en la configuració del mapa de zonificació escolar, generant unes condicions objectives favorables per a que aquesta heterogeneïtat es traslladi a les escoles de les diferents zones.

5. Conclusions

En resum, els criteris orientadors de la proposta de zonificació elaborada per la Regidoria d'Educació s'ajusten als criteris defensats en l'apartat 3 com a criteris afavoridors d'una distribució més equilibrada de l'alumnat entre els centres educatius. En comparació al mapa de zonificació actual, la nova proposta representa una millora significativa en els següents aspectes:

- Major igualtat en l'aplicació del criteri de proximitat
- Major igualació de les opcions de tria entre el conjunt de les famílies del municipi
- Increment de les opcions "reals" de tria per a una part important de les famílies
- Major equilibri entre oferta i demanda de places a les zones
- Majors nivells d'heterogeneïtat de la composició social de les zones

Aquestes millores respecte al mapa actual, poden representar alguns avenços en la direcció dels objectius que s'apunten el document de "Revisió de la zonificació escolar dels centres sostinguts amb fons públics d'educació infantil i primària i secundària, Proposta 12-11-07"

- Assolir una escolarització de qualitat per a tot l'alumnat
- Afavorir la cohesió social i evitar la segregació escolar
- Afavorir la igualtat d'oportunitats i l'equitat educativa
- Facilitar l'elecció de centre
- Reduir els desequilibris educatius

Cal destacar que aquestes millores en el mapa de zonificació escolar per si soles no compliran aquests objectius. Per tal que aquests objectius s'acompleixin cal acompanyar aquest (re)disseny del mapa amb altres polítiques complementàries que poden incidir sobre les causes de la segregació escolar apuntades en el segon apartat, com ara: informació i orientació a les famílies des de l'Oficina Municipal d'Escolarització (OME), reducció de ràtios, redistribució de la matrícula viva, reserva de places per a alumnes amb NEE, actuacions especials en centres guetitzats (*magnet schools*)... polítiques i instruments que ofereixen un cert marge de maniobra per avançar en el terreny de l'equitat educativa. Per tant, el canvi en la zonificació escolar tan sols dibuixa unes condicions objectives que permetin treballar amb aquests instruments. Ara bé, cal tenir present que sense aquestes condicions objectives favorables, les dificultats per avançar en el terreny de l'equitat i la cohesió social i els riscos de segregació escolar són notables. Per tant, la proposta de zonificació

plantejada és un punt de partida necessari per tal d'avançar en dos principis claus del sistema educatiu: la igualtat d'oportunitats i la cohesió social.